

XV. Lelkiségtörténeti Konferencia

FORDÍTÁS A LELKISÉGI IRODALOMBAN

2022. április 22–23.

PPKE BTK, Sophianum

Budapest, Mikszáth Kálmán tér 1.

I. emelet 112.

Translatio, ōnis: f. 3. *Másuvá-vitel, Által-tétel, Egy nyelvből másra, Egy értelemről másra fordítás. Criminiſ translatio: A' véteknek másra vetése. Translatio pecuniarum: A' pénznek által-tétele. Translatio vitis: Másuvá ültetése a' szőlőnek. Translatio verbi: A' szónak más értelemre magyarázása.*

Translatitiè: Adv. *Túnyán, Resten, Múlólag.*

Translatitius, vel Tralätitius, a, um: *Másuvá vitetett, Másunnan bozatott, Közönséges. Humanitas translatitia: Szokott emberſég-tétel.*

Translatitium in Ægypto octavò mense parere: *Közönséges dolog Égyiptomban nyóltzad hónapban sülni. Funus translatitium: Közönséges formán-ualó halott temetés.*

Translativus, a, um: *Másuvá-tebető, Által-vibető. Translativa constitutio: Törvénynek más Biró alatt-ualó kezdése.*

Translätor, ōris: m. 3. *Által-bozó, Egy nyelvről másra-fordító.*

Translätus, a, um: *Által-vitetett, Által-bozatott, Fordittatott. Verba translata.*

ELKH-PPKE

Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport

PROGRAM

2022. április 22. péntek

A konferencia online is követhető, a platform 8.30-tól él a következő linken:

<https://us06web.zoom.us/j/86032871828?pwd=d3FTZGtiTk1OW9Dc1VRN1ZnY3VEUT09>

Meeting ID: 860 3287 1828

Passcode: 455461

9.00–9.10 A konferenciát megnyitja **PROF. DR. HARGITTAY EMIL**, az ELKH–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport vezetője

1. szekció

elnök: **Armando Nuzzo**, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, Olasz Tanszék, tanszékvezető

9.10–9.30 **Falvay Dávid**, *Többszörös fordítás a kolostori irodalomban: Olasz–magyar összehasonlító elemzés*

9.30–9.50 **Lázs Sándor**, *Irodalmi műhelyek magyar kolostorokban*

9.50–10.10 **Szankó Eszter**, *Árpád-bázi Szent Erzsébet legendája az Érdy-kódexben*

10.10–10.25 vita, hozzászólások

szünet

2. szekció

elnök: **H. Hubert Gabriella**, Evangélikus Országos Gyűjtemény, igazgató

10.40–11.00 **Bogár Judit**, *A Te lucis ante terminum régi magyar fordításairól*

11.00–11.20 **Kővári Réka**, *Énekefordítások egy zeneértő pap hagyatékában*

11.20–11.40 **Papp Ágnes**, *Szekszeniastrófák a 17. századi magyarországi katolikus énekanyagban*

11.40–12.00 **Szádoczki Vera**, *Náray György szentekéről szóló énekeinek forrásaihoz*

12.00–12.15 vita, hozzászólások

ebédszünet

3. szekció

elnök: **Lovas Borbála**, A kora újkori unitárius prédikációirodalom története Erdélyben és Magyarországon kutatócsoport, csoportvezető

13.30–13.50 **Maczák Ibolya**, *A németül beszélő köntösök*

13.50–14.10 **Papp Ingrid**, *A biblikus cseh nyelvű halotti prédikációk forrásai*

14.10–14.30 **Székely Gábor**, *Latin háztörténetből magyar szentbeszéd: Egyháztörténeti források felhasználása a kecskeméti ferencesek népnyelvi prédikációiban*

14.30–14.45 vita

szűnet

4. szekció

elnök: **Bajáki Rita**, ELKH–PPKE, Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, tudományos munkatárs

15.00–15.20 **Szelestei N. László**, *Népszerű verses imák szövegváltozatai (Xavéri Szent Ferenc verses fobásza)*

15.20–15.40 **Voigt Vilmos**, *Mennyiben és hogyan fordítás Baranyai Decsi Adagium kiadása?*

15.40–16.00 **Horváth Sándor**, *A fordítás módszertana a 18. századi (grádistyei) horvát vallási kiadványokban*

16.00–16.20 vita, hozzászólások

2022. április 23. szombat

5. szekció

elnök: **Maczák Ibolya**, ELKH–PPKE, Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport,
tudományos főmunkatárs

9.30–9.50 **Kis Tímea**, *Carolus Musart és a hét stációs kálváriák*

9.50–10.10 **Tornay Krisztina**, *Egy 18. századi magyar női szerzetesközösség önértelmezése*

10.10–10.30 **Tengely Andrienn**, *A katolikus felvilágosodás liturgikus hatása: az anyanyelvű rituálé és litánia kérdése Magyarországon*

10.30–10.45 vita, hozzászólások
szünet

6. szekció

elnök: **Hargittay Emil**, ELKH–PPKE, Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport,
csoportvezető

11.00–11.20 **Seres István**, *„Isten hozott Karolykám, gyönyörű szép madárkám...” – Újabb adalékok Komáromi János életéhez*

11.20–11.40 **Báthory Orsolya**, *Pázmány és Plutarkehoz*

11.40–12.00 **Horváth Csaba Péter**: *Miként fordította Pázmány a Bibliát?*

12.00–12.20 vita, hozzászólások
szünet

7. szekció

elnök: **Szelestei N. László**, ELKH–PPKE, Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport,
csoportalapító

13.00–13.20 **Hernády Judit**, *Rímay János Balassi-Epicédiumának „kifordítása” az Istenes énekek bécsi edíciójában*

13.20–13.40 **Szmutku Melinda**, *A hét penitenciatartó zsoltár a 17. századi magyar nyelvű imádságoskönyvekben*

13.40–14.00 **Bajáki Rita**, *Luther imakönyve a magyar nyelvű imádságos könyveinkben*

14.00 – 14.20 vita, hozzászólások

14.20–14.30 Zárszó

Rezümék

Bajáki Rita (PhD, ELKH–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, tudományos munkatárs)
Luther imakönyve a magyar nyelvű imádságos könyveinkben

Pázmány *Imádságos könyvében* konkrétan utal Luther imakönyvének egy kiadására: „In Enchiridio piarum Precat. edito Vittemb.1560. per Laurentium Schvvenk. In Libello Precat. edito Argentinae, Anno 1566. per Theobaldum Berger. Lib. Hymnorum correctorum, edito Lipsiae, anno 1578. per Christophorum Cornerum.” Az előadás ezt a kiadást veszi górcső alá, hogy a benne található latin nyelvű szövegek felbukkannak-e magyar nyelvű imádságos könyveinkben.

Báthory Orsolya, (PhD, ELKH–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, tudományos főmunkatárs)

Pázmány és Plutarkhosz

Pázmány Péter alkotói eljárásának fontos részét képezik az érvek alátámasztására vagy mondanivalója illusztrálására, az olvasó, illetve a prédikációt hallgató hívő szórakoztatására szolgáló latin vendégszövegek idézése és magyar nyelvű fordítása, vagy inkább parafrázisa. A legtöbbször hivatkozott szentírási és patrisztikai művek mellett még az antik pogány auktorok erkölcsfilozófiai műveiből vett idézetekkel találkozunk igen gyakran. A Plutarkhosz és Seneca műveiből vett anekdotarészletek és apoftegmekek a trienti zsinaton újfogalmazott katolikus morál közvetítőiként szerepelnek a 16–17. századi lelkiségi művekben, így Pázmány írásaiban is. A *Prédikációkban* több mint háromszáz alkalommal citálja a „keresztény Senecát” és emellett csaknem kétszázszor idézi Plutarkhoszt, nem annyira annak *Párbuzamos életrajzeit*, mint inkább a *Moralia* erkölcsstani írásait. Előadásomban a Pázmány-életműben fellelhető Plutarkhosz-idézetekből szemezgetek, és elsősorban azt mutatom be, ezeket miképpen adja vissza magyarul a szerző. Természetesen egy messzebbre tekintő, átfogó vizsgálat volna a leghasznosabb, amely a Plutarkhosz-befogadástörténetből eddig kimaradt korszakot, a krisztianizált Plutarkhosz barokk lelkiségi műfajokban való európai, de legalábbis magyarországi recepcióját célozná meg, de erre most idő hiányában nem kerülhet sor. Az előadás az esetleges későbbi, nagyobb hatókörű kutatások irányainak kijelölésére is szolgál.

Bogár Judit (PhD, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, BTK, Magyar Irodalomtudományi Tanszék, docens)

A Te lucis ante terminum régi magyar fordításairól

A completorium *Te lucis ante terminum* kezdetű himnuszának több magyar fordítása, parafrázisa is fennmaradt a 17–18. századból. Az eredetileg három versszakos, ambroziánus nyolcasokban íródott himnusz nemcsak a forrásszöveghez hű, hanem attól eltérő versformában és strófaszámmal is megtalálható magyar nyelven a katolikus ima- és énekeskönyvekben. Egyes szövegek más

énekekből vagy éppen a *Te lucis ante terminum* más fordításaiból is tartalmaznak sorokat, versszakokat. Az előadás a fennmaradt alapszövegek és variánsaik áttekintésére, az egyes fordítások jellegzetességeinek és összefüggéseinek bemutatására tesz kísérletet.

Hernády Judit (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, BTK, Irodalomtudományi Doktori Iskola, doktorandusz)

Rimay János Balassi-Epicédiumának „kifordítása” az Istenes énekek bécsi edíciójában

Ismeretes, hogy Rimay János *Epicédiuma* – némileg módosított formában – már az őskiadástól kezdve részét képezte az *Istenes énekek* kiadványoknak. Az eredetileg 1633-ban megjelentetni tervezett, ám végül krúdában maradt bécsi szerkesztmény *Epicédium*-változata igen érdekes eltérést mutat a többi kiadásban olvasható átvétellel szemben: az eredeti mű elrendezését mintegy „kifordítja”. A kötet szerkesztője először Balassi *Végtelen irgalmú...* kezdetű zsoltárparafrázisát emelte ki a kompozícióból, majd a záró énekeket a nyitó darabok elé helyezve a versek egymásra következőségének linearitását is megbontotta. Előadásomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy vajon mi motiválhatta a szerkesztő e különös eljárását, s hogy ez mennyiben függhet össze a kiadvány katolikus jellegével.

Horváth Csaba Péter (PhD, posztdoktori kutató)

Miként fordította Pázmány a Bibliát?

Vizsgálódásunk során a *Kalauz* 1637-es, harmadik kiadásának bibliai hivatkozásait és idézeteit, illetve ez utóbbiak magyar fordításait a teljesség igényével (közel 5000 tételt táblázatokba rendezve) rendszereztük és elemeztük. A korábbi szakirodalom – elsősorban a *Prédikációs könyv* bibliai hivatkozásanyagára támaszkodva – azt állítja, hogy Pázmány szó szerint fordította a *Bibliát*. A *Kalauz* viszonylatában azonban ettől eltérő megállapításokra jutottunk: Pázmány – az esetek jelentős többségében – nem szó szerint fordítja, hanem értelmezi, illetve argumentációs rendszerébe illeszti az adott bibliai hely teológiai mondanivalóját; a *Biblia* szövege számára nem csupán a szó szerint fordítandó szent szöveget, hanem a tanítást alátámasztó érvrendszer elemeként megnyilvánuló szövegbázist jelenti. Előadásunkban kutatási projektünk rövid módszertani és tartalmi ismertetése után arra a kérdésre keressük a választ, miképpen épül Pázmány tanközlésébe *Vulgáta* mint hitforrás szó szerint latinul idézett szövege és annak pázmányi fordítása, interpretációja; valamint kitérünk a kérdés tágabb kontextusának, további kutatási irányainak bemutatására is.

Horváth Sándor (Magyarországi Horvátok Keresztény Gyűjteménye, Peresznye, főmuzeológus)

A fordítás módszertana a 18. századi (grádistyei) horvát vallási kiadványokban

Az 1921-ig többnyire nyugat-magyarországi horvátokként emlegetett, ma magukat grádistyei horvátoknak nevező nemzetiségek számára a 18. század közepétől adtak ki rendszeresen vallási tárgyú kiadványokat, könyveket: imakönyveket, társulati könyveket, katekizmusokat és egyebeket. Ezek a kiadványok egyszer fordításként, máskor fordítások kompilációjaként, vagy a már megjelent horvát kiadványok adaptációjaként készültek el. Emellett – természetesen – önálló, saját művek is

születtek. A fordítások módszertanába pillantunk be néhány olyan példával, mint a kateketikai társulati könyv 1759-es kiadása és mások.

A fordításelmélet oldaláról elsősorban a szkoposz-elmélet szempontjait látjuk érvényesülni e 18. századi fordításoknál. A műfaj-transzfer stratégiák alkalmazása, és különösen a frazémák fordításának a jellemzői támaszthatják alá, miért Vermeer szkoposz-elméletét tartjuk a legmegalapozottabbnak e szövegek elemzésénél.

Falvai Dávid (PhD, ELTE Olasz Nyelv és Irodalom Tanszék, tanszékvezető, habilitált egyetemi docens)
Többszörös fordítás a kolostori irodalomban: Olasz-magyar összehasonlító elemzés

Előadásomban a magyar kolostori irodalmat kívánom összehasonlító módon elemezni az középkori itáliaival, két-két jól dokumentált koldulórendi női közösség, az umbriai (Perugia, Foligno) és a mai Budapest területén lévő (Óbuda, Nyulak-Szigete) koldulórendi apácakolostorok másolói-fordítói tevékenységének komparatív vizsgálatával. A konkrét esettanulmány egy olyan ferences hagiográfiai szöveg, amelynek az 16. századi fordításokon túl mind magyar mind olasz nyelven ismerjük középkori fordítását is.

Kis Tímea (PhD, Tokaj-Hegyalja Egyetem, Sárospatak, tudományos főmunkatárs)
Carolus Musart és a hét stációs kálváriák

A jezsuita Carolus Musart (1582–1653) által tervezett első Bécs-hernalsi keresztút alapvető fontosságú volt a hét stációs kálváriák kora újkori elterjedésében. Musart egy devóciós kötetet is megjelentetett 1638-ban *Peregrinus Calvariae* címmel a hét stációs kálváriák történetéről és az azokhoz kapcsolódó ájtatosságokról. A 18. század végétől szintén neki tulajdonították a *Neue Wallfabrt in denen hungarischen Bergstätten zu Newsol* című kötetet, mely az új, eredeti formájában ma már nem látható hét stációs besztercebányai kálvária megépítéséhez kapcsolódóan jelent meg vélhetően 1665-ben. E kiadvány könyvtári példánya, illetve tartalma mostanáig nem volt ismert, ám egyet végül sikerült beazonosítani, mely Széchényi Ferenc, majd Ráth György tulajdonában állt, végül az utóbbi hagyatékából került a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárába 1905-ben. Kiderült, hogy valójában nem Musart posztumusz kötete, hanem a *Peregrinus Calvariae* egy átdolgozott és részben bővített német nyelvű fordítása. Az előadás során a két kiadvány viszonyát és hazai vonatkozásait vizsgálom.

Kővári Réka (DLA, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Zenetudományi Intézet, tudományos főmunkatárs)
Énekköltés egy zeneértő pap hagyatékában

A szegedi születésű Antal József (1940–1997) r. k. pap, egyházzeneész, karnagy, zeneszerző és költő érdeklődésének középpontjában a liturgikus zene állt. Családi örökség révén, valamint nagy könyvgyűjteményének birtokában dolgozott a kántori szolgálatban alkalmazható magyar nyelvű, egyszerű(sított) gregorián énekanyagon, a népénekeket pedig különböző kiadványokból listázta, gyűjtötte egybe. A kunszentmártoni Mezey család, kántordinasztia sarjaként a népénekkutatás periferiáját jelentő időszakot és énektermését is mélyrehatóan ismerte. Életművét vizsgálva egyrészt

a liturgia latin nyelvű énekanyagának magyarosítása a legszembetűnőbb, legyen az gregorián vagy népének. Ehhez a munkához külföldről is szerzett be énekeskönyveket, latinból és németből fordított. Gyakorlatias gondolkodása új énekkíséreték megalkotásában is megmutatkozott. E (mennységében is tiszteletet parancsolóan) hatalmas anyagból mutatunk be – elsősorban a fordítás tényét szem előtt tartva – néhány példát.

Lázs Sándor (PhD)

Irodalmi műhelyek magyar kolostorokban

16. század eleji kolostori kódexeinkben gyakoriak a kétszer leírt magyar nyelvű szövegek. Ezeknek a másolatoknak az eltéréseit a scriptorok figyelmetlenségének tudták be.

Szorosabb vizsgálattal azonban kimutatható, hogy a másolók nem változtattak a népnyelvű szövegeken, azokat a latin nyelvű mintapéldányok figyelembevételével javították, recenzeálták. Néhány esetben azonos kolostorban történt a javítás, a szerzetesek egymás munkáját dolgozták át.

Maczák Ibolya (PhD, ELKH–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, tudományos főmunkatárs)

A németül beszélő köntösök

A Mikszáth Kálmán *A beszélő köntös* című regényéből közismert történet (közvetetett) módon Káldi György magyar nyelvű prédikációja nyomán terjedt el a szak- és szépirodalomban. A történet elsődleges forrása azonban nem ez a magyar nyelvű szöveg, hanem Georg Scherer német szentbeszéde, amely nemcsak latinul és horvátul terjedt el, hanem (olykor) bizonyos változtatásokkal németül is. Tervezett előadásomban ez utóbbi forráscsoportot vizsgálom.

Papp Ágnes (PhD, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Zenetudományi Intézet, tudományos munkatárs)

Szekvenciastrófák a 17. századi magyarországi katolikus énekanyagban

Régóta jól ismert, hogy a középkori szekvenciakészlet néhány nevezetes darabja – különösen azok, amelyek liturgikus használatát a trienti zsinat engedélyezte – helyet kapott a *Cantus Catholici* énekeskönyvekben és Kájoni *Cantionale Catholicum*-ban. A század folyamán elkészültek fordításaik is. A verspárokból építkező forma alapegysége jellegzetesen három rövid sort foglalt magába: ez a versszakképlet a csatlakozó latin és magyar versek, illetve *ad notam*ok tanúsága szerint sokkal gyakrabban megfordulhatott az énekszerzők kezén, mint azt e néhány szekvencia indokolná. Az azonos versszakképletű *prosák* anyaga különösen Kájoni munkáiban (*Cantionale Catholicum, Latin–magyar versgyűjtemény*) bővült valószínűleg tágabb körben ismert tételekkel, a jellegzetes strófaformák pedig kiindulópontul szolgálhattak újabb magyar énekversek számára.

Papp Ingrid (PhD, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Irodalomtudományi Intézet, tudományos munkatárs)

A biblikus cseh nyelvű halotti prédikációk forrásai

A kora újkori alsó- és felső-magyarországi városokban magyarok, németek és szlávok éltek egymás mellett változó nemzetiségi arányokban. A fehérhegyi csatát követően cseh exulánsok telepedtek le a határmenti területeken és tagozódtak be az itt élő közösségekbe. A körükben létrejött írásokat az Illésházy család birtokán működő exuláns nyomda adta ki. Az 1711 előtti magyarországi biblikus cseh nyelvű halotti prédikációkat egy kivétellel ebben az exuláns nyomdában jelentették meg. Az evangélikus prédikátorok halotti beszédeik megalkotása során szentírási, ókeresztény, reformatori és világi műveltséganyagot is felhasználtak. A szentírási szövegek forrása minden esetben kétségteljesen a Králicsei Biblia. Mind ezek, mind a többi forrás hol csak cseh, hol latin nyelven is idézésre kerül. Az idézett szöveghelyek megállapítása az esetek jelentékeny részében elvégezhető. Néhány alkalommal azt is igazolni sikerült, hogy a sokféle megjelölt forrás helyett valójában egyetlen, ugyanezeket a forráshivatkozásokat már egyben tartalmazó, kortárs vagy közel kortárs csehországi cseh kiadvány szolgált közvetlen forrással. Néhány esetben pedig a cseh és morva nemzeti önszemlélet nyomait mutató motívumok is felbukkannak a gazdag exemplumanyagban.

Seres István (PhD)

„Isten hozott Karvolykám, gyönyörű szép madárkám...” – Újabb adalékok Komáromi János életéhez

Komáromi János, Thököly Imre fejedelem deákja volt, az általa írt *Diárium* a fejedelem és Zrínyi Ilona törökországi bujdosásáról szól. Édesapja Komáromi P. János abaújszántói református lelkész volt, de fia a törökországi emigrációban latin nyelvű vallásos köteteket fordított. *Diárium*ában leírta a fejedelem és fejedelemasszony utolsó éveit. Rendszeresen tudósította II. Rákóczi Ferenc fejedelmet. Leveleiben mély vallásosságáról írt, rendszeresen idéz egyházi iratokból. Az előadás ezen források alapján egészíti ki a róla eddig ismert adatokat.

Szádoczkai Vera (PhD, ELKH–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, tudományos munkatárs)

Náray György szentekről szóló énekeinek forrásaihoz

Náray György lelképásztori munkáján érződik a katolikus újjászületés lendülete, melynek egyik megnyilvánulása az 1695-ben megjelent énekeskönyve, a *Lyra coelestis*. A kötet bevezetője szerint az énekek közül csaknem százat maga Náray szerzett, néhányat pedig máshonnan vett át. Az előadás a szentekről szóló énekek lehetséges forrásait igyekszik feltárni, miből vehette át vagy milyen szövegek, versek alapján fordította azokat.

Szamkó Eszter (Debreceni Egyetem, Irodalom-és Kultúratudományok Doktori Iskola, doktorandusz)
Árpád-házi Szent Erzsébet legendája az Érdy-kódexben

Előadásom középpontjában az Érdy-kódexben szereplő legelső egybefüggő magyar nyelvű Árpád-házi Szent Erzsébet legenda és annak latin nyelvű forrása(i) állnak. Köztudott, hogy a 16. század elejére datálható nyelvemlékkódex kiemelt forrásai közé tartoznak az obszerváns hitszónok, Temesvári Pelbárt *Pomeriumának* meghatározott ciklusai. Elemzésem szempontjai: a fordítási, szövegalkotási mód kompilációs technikájának rekonstruálása (a *thematikus sermo* milyen módon „alakul át” egységes *legendává*); a magyar nyelvű, Erzsébetről szóló legenda-elemek összevetése a latin nyelvű mintákkal; valamint a latin nyelvű keresztény misztika terminológiai rendszeréből fakadó misztikus tapasztalatok, devocionális magatartásformák anyanyelvre való átültetésének vizsgálata.

Székely Gábor (PhD, történész, művészettörténész, Kecskemét)

Latin háztörténetből magyar szentbeszéd: Egyháztörténeti források felhasználása a kecskeméti ferencesek népnyelvi prédikációiban

Az újabb egyháztörténeti kutatások rámutattak, hogy a 18. századi ferencesek rendszeresen kutatták egyházuk és rendjük történetét, az általuk feltárt adatokat pedig nemcsak történeti munkákban használták fel, hanem különböző alkalmakra készült prédikációkban is. Ez a műfajok közti átjárás egyúttal fordítói tevékenységet is jelentett, mivel a többnyire latin nyelvű források alapján latinul megírt művek tartalmát magyarra ültetve építették be a hívek szélesebb körének szóló szövegeikbe. Erre Kecskeméten is lehet példát találni. A legismertebb Blahó Vince 1772-ben, a kecskeméti plébánia világi papságnak való átadásakor elmondott, de csak 1775-ben kinyomtatott búcsúbeszéde, amelyben összegezte a szerzetesek tevékenységét. Kevesebb figyelem fordult ilyen szempontból Telek József egyháztörténeti érveket is felhasználó úrnapi szentbeszédeire. Az *Úr napi két zöld ágak* címen megjelent prédikációiban Kecskemét reformációját is bemutatja, dokumentumok segítségével. Ez a szöveg jól összevethető nemcsak Blahó búcsúbeszédével, hanem a kecskeméti ferences rendház historia domusával is, amelyet 1759-től éppen Telek kezdett el vezetni. Mindkét szerző célja a ferenceseknek a reformáció és a török uralom idején a katolikus hit és a magyar identitás megőrzésében szerzett érdemeinek kiemelése, ezért ültették át a latin háztörténet bevezető részét a magyar szentbeszéd szövegébe.

Szelestei N. László (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, BTK, nyugalmazott egyetemi tanár; MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, csoportalapító)

Népszerű verses imák szövegváltozatai (Xavéri Szent Ferenc verses fohásza)

Az előadás Xavéri Szent Ferenc közismert imájának 1800 előtti magyarországi szövegváltozatait vizsgálja, elsősorban ezek alapján próbálja a változ(tat)ások sajátosságait leírni. Az alábbi kérdésekre keresem a választ. Mikor és miért módosulnak/rögzülnek a szövegek? Milyen szerepet játszhat, ha egy ima vagy vers állandó funkcióba kerül? Mennyiben ösztönzője a funkcióba kerülés parafrázisok keletkezésének? Mikor figyelhető meg az eredeti (idegen nyelvű) szöveg kontrolláló szerepe a

fordításon? Van-e 1800 előtt példa arra, hogy esztétikai vagy fordításhűségi szempontok hoznak létre új fordítást, új művet?

Szmutku Melinda (Babeş–Bolyai Tudományegyetem, BTK, Hungarológiai Doktori Iskola, doktorandusz)
A hét penitenciatartó zsoltár a 17. századi magyar nyelvű imádságoskönyvekben

A penitenciatartó (bűnbánati) zsoltárok a 17. századi imádságoskönyvek fontos részei, ugyanígy jelen vannak Kopcsányi Márton imádságoskönyvének 1622-es és 1637-es kiadásában is. Előadásomban arra vállalkozom, hogy a Kopcsányi imádságoskönyvének két fenti kiadásában olvasható magyar nyelvre fordított bűnbánati zsoltárokat összehasonlítsam a kiadásokhoz kronológiailag közel álló imádságoskönyvekben olvasható fordításokkal. Az összehasonlítás során arra a kérdésre keresem a választ, hogy vajon Kopcsányi fordítói leleményének köszönhetőek-e a magyar nyelvű zsoltárszövegek, vagy inkább más imakönyvekből való kompilációnak tekinthetők ezek. A vizsgálat 1622 előtt és után megjelent imádságoskönyveket is magában foglal, Kopcsányi szövegei eredetének és utóéletének meghatározása miatt. A vizsgálat során kiderülhet az is, hogy mely imádságoskönyveket illeszthetjük be a zsoltárfordítások tekintetében egyazon szöveghagyományba, melyek azok, amelyek teljesen más hagyományt követnek, és melyek azok az egyéni jegyek, amelyek a hagyományok követésén kívül jellemzik a szövegeket.

Tengely Andrienn (PhD, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Eger, egyetemi docens)

A katolikus felvilágosodás liturgikus hatása: az anyanyelvű rituálé és litánia kérdése Magyarországon

A katolikus felvilágosodás egyik fő törekvése volt, hogy a hívők értő módon tudjanak részt venni az egyházi szertartásokban, mivel véleményük szerint csak ez garantálhatja a kellő áhítatot. Igaz, ekkor a misenyelv tekintetében még nem merült föl a latin nyelv elhagyása, azonban a különféle misén kívüli szertartások esetében már megjelent az anyanyelvűség igénye, ami azonban a soknemzetiségű Magyarországon nemcsak elméleti, hanem jelentős gyakorlati kérdéseket is felvetett. A vasárnap és ünnepnapokon szokásos délutáni istentisztelet kapcsán is megjelent az anyanyelvű szövegek szélesebb használatának igénye. Ugyanis bár a délutáni litániamondás szokása a 18. század végére már országszerte elterjedt, azonban még nem volt kizárólagos, főleg nagyobb településeken inkább latin nyelvű vecsernyét tartottak, így sokáig a két délutáni istentiszteleti forma egymás mellett élése volt a jellemző. Azonban a katolikus felvilágosodás és a nyelvújítás hatására már egyre többen indokoltak tartották az anyanyelvű litániák kizárólagossá tételét, melyhez megfelelő „kézikönyvek” is születtek.

Tornay Krisztina (Boldog Terézia Szakkollégium, vezető)

Egy 18. századi magyar női szerzetesközösség önértelmezése

II. József a Magyar Királyság területén lévő öt klarissza kolostor mindegyikét feloszlatta, s mind az öt templom szekularizálódott. A budai klarissza templom berendezéséből azonban több elem egy térben, Piliscsabán, megmaradt, más elemei pedig írott forrásokból rekonstruálhatóak. Az egykori

budai klarissza templom szakrális tere vizuálisan megjelenítette egy 18. századi magyarországi női közösség hivatását-küldetését, önértelmezését. E a magyar klarissza női közösséghez kapcsolhatóak olyan írott szövegek is, amelyek a közösség működéséről, spirituális életéről vallanak, azt szabályozzák, értelmezik, annak irányt adnak, eszményt állítanak elé. E szövegek tartalmi-spirituális hangsúlyai és a templom ikonográfiájának, a festett-faragott hitvallásnak, tanításnak súlypontjai ugyanabból az elevenen élő vallásos közösségi milióból veszik eredetüket és annak szöveges illetve vizuális kifejeződései. Párhuzamosan keletkeztek, kiegészítették-erősítették egymást és jelenítették meg egy 1700-as években élő női közösség reflektált identitását.

Voigt Vilmos (ELTE BTK, Folklor Tanszék, professor emeritus)

Mennyiben és hogyan fordítás Baranyai Decsi Adagium kiadása?

A régi magyar irodalom és művelődéstörténet sokoldalú szerzője 1598-ban jelentette meg *Adagiáit*, amely az Erasmus kezdeményezte nemzetközi közmondásgyűjtemények közé tartozik. Sokszor hivatkoztak rá, reprint kiadása is megjelent, nemzetközi szimpóziumot rendeztünk a 400. évforduló alkalmával. Ugyanakkor a magyar szövegek forráskutatása még sok kutatnivalót kíván. Mennyiben és miből fordítások ezek? Nem is olyan egyszerű erre választ adni.

